

The background of the image shows a marbled book cover with a dark brown, reddish-brown, and black pattern of irregular shapes and veins.

Sächsische

3	A
---	---

8018

Landesbibl.

Zur Benutzung freigegeben
Buchprüfungskommission
für die Stadt Zittau.

•pariulus Philosophie naturalis
iuuenibus ingenij Phisicen
desiderantibus oppido quam
necessarius.

Hadianus iuuenibus.

Moscerē si quisquam iuuenes vult ardua mundi

Semina quo veniant: quoq; soluta abeant.

Quid celum: terre pelagus: quid inania regna

Aeris: et pacto federe mihi velint.

Lur falsum mare? Lur Phebes tam discolor orbis:

Vnde et tam crebro turbine ventus eat.

Matureq; alios vultus: miraculaq; rerum:

Stelliger omnigenio que mouet orbe Polus.

In primis opus est: hec (quantulacunq;) revisat:

Ediscatq; tener dognata prima/dies.

Unguio

Sächsische
Landesbibliothek
3. AUG. 1979
Dresden

Parvulus philosophie naturalis
in physicam Aristotelis Introductorius.

Ex. 2. Phisi. tex.
com. 3.

Divisio nature
et habent hec. 2
Phisi. cap. 2.

Dfna ster natu
ralia et artificia
lia habetur. 2.
Phisi. a principio

Ex. 1. Phisi. tex.
com. 50. et. 56.

Diffin. materie
habet. I. Phisi.
in text. com. 82.

Natura est principium et causa mouendi et quiescendi eius in quo est primum per se et non secundum accidens. Et est duplex natura: alia materia: alia forma: magis tamen proprie forma dicitur natura quam materia quia saluat res naturales in esse. Etiā natura dicitur via in naturam ut generatio. Et differunt naturalia ab artificialibus: quia naturalia in quantum talia habent in se principium mouendi et quiescendi. Artificialia vero non. Sunt autem tria principia rerum naturalium scilicet materia et duo contraria que sunt prius et forma. Quod sic patet: quia in omni eo quod fit secundum naturam oportet aliquid subiecti quod ad illud quod fit: sit in potentia. Per hoc quod dico oportet aliquid subiecti tangere materiam: per hoc quod dico fit/tango formam. Sed per hoc quod dico sit in potentia/tango prius et rationem.

Materia est primum subiectum uniuscuiuscumque rei / ex quo aliquid fit/cum insit per se et non secundum accidens. Et talis est ingenerabilis et incorruptibilis. Si enim esset

generabilis esset genita anteq; generatur. Similiter
si esset corruptibilis esset corrupta: anteq; corrumperet
Et est quidam appetitus naturalis in materia ad oem
formam. Et hoc est propter omnimodam eius imperfec-
tionem / vnumquodq; enim eis in quo magis deficit
illud magis appetit. Vnde materia appetit formam sicut
femina virum et turpe bonum. Et dicitur materia / inquantum
apta nata est recipere formam. Substantia vero siue sub-
iectum / inquantum substans forme. Vnde accidentia siue for-
ma non habent esse suum in materia. Sed Ile dicit secundum id
qd habet cōparationē ad formam. Origo vero secundum
quod est principium omnium rerum naturalium.

Prinatio est carētia forme alicuius cum aptitudine
materie ad illā. Cum aptitudine dico propter ingenerabi-
lia et incorruptibilia / in quorum materia non est priuatione:
quoniam ad nullam aliam formam est in potentia. Con-
tingere enim ab esse nihil differt in perpetuis.

Forma est que dat esse rei. Itē forma est quoddam di-
uum optimū et appetibile. Et dicit forma inquantum dat
esse materie. Species vero inquantum est principium cogni-
tiōis/ratio aut inquantum est finis materie: vel inquantum
est p̄portionabilis materie. Ende lechia siue actus inquan-
tum opponit priuationi. Nota q; materie est pati et mori-
A ij

1. Phisi. In ter.
Com. 81.

Materia materie
attributa.

3. Phisi. ex ter.
Com. 132.

Materia forme at-
tributa.

Proprietates
materie et forme

Principium
Causa.

Efficiens.
2. P̄phili. in tex.
com. 29.

Esse tñ intrinseca
Extrinsica.

Ex. 2. P̄bi. tex.
Com 29.

Causa finalis.

Finis primarius

Secundarius.

Hic habetur. 2.
P̄bi. in tex. cō.
30.

Causa per se.

ueri. Monere autem et facere est alterius potestie scz forme.

Cause autem sunt quatuor s.i. materialis et formalis (de quibus dictum est) efficiens et finalis. Differunt autem principium a causa. Principium est causa intrinseca et essentialis rei. Causa vero extenditur ad causam intrinsecam et extrinsecam simul. Causa efficiens dicit unde est principium motus et quietis. Et est duplex s.i. intrinseca et extrinseca. Intrinseca est virtus activa seminis in materia que a Theologis vocatur ratio seminalis. Extrinseca est virtus celestis allatio enim solis in obliquo circulo facit generationem et corruptionem in istis inferioribus. Media vero que sunt ad finem reducuntur ad causam efficientem.

Causa finalis est gratia cuius aliquid fit que est potissima et finis omnium alias causarum. Et finis est duplex s.i. primarius et secundarius. Primarius est gratia cuius aliquid fit ut deus. Sed secundarius sive quo est: ut iste qui ordinatur in finem primarii. Nota qd quedā sunt subinuicem cause sed non eodem modo: ut labor est causa efficiens sanitatis: sed sanitas est causa finalis laboris. Item idem potest esse causa oppositorum: ut sol liquefacit cerā et indurat lutū. Item aliquid dicitur causa alicuius per prius et aliquid per posterius: ut medicus: per prius est causa sanitatis: artifex vero per posterius. Item aliquid est causa per se: ut

statuam faciens / per se est causa statue : aliquid vero per Causa p. accidens
accidens : ut socrates . Itē aliquid est causa alterius in potētia Causa in actu.
tentia aliud vero in actu . Et nota q̄ tres sunt cause que
in viam conueniunt sicut formalis / efficiens / et finalis .
Nam forma est causa formalis ipsius compositi : et est
causa efficiens respectu eorum que fiunt secundum natu-
ram / et est finalis respectu materie .

Sequitur de causis per accidens .

Fortuna est causa per accidens eorum que fiunt non
propter hoc : extra semper et frequenter in habentibus Habent hec. 2.
Iphi. c. 2. tra. 4
propositum . Nota eorum que fiunt : quedam fiunt pro-
pter hoc : quedam vero non propter hoc . Et istorum que
fiunt propter hoc : quedam fiunt a proposito : quedam a
natura . Et ista fiunt a natura quecumq; in seipsis a quo-
dam intrinseco principio continuo motu accedunt ad ali-
quem finem : sicut patet in aliquo febricitante . Et eorum
que fiunt a natura : quedam fiunt semper : quedam fiunt
ut frequenter quedam fiunt raro . Et eorum que fiunt a
proposito propter hoc causa per se est propositum . Et eo
rum que fiunt a natura propter hoc causa per se est na-
tura . Sed eorum que non fiunt propter hoc : causa per ac-
cidens est fortuna et casus .

B ij

Causus est causa per accidens eorum que fiunt non propter hoc : extra semper et frequenter in non habentibus propositum. Et nota quod casus quandoque distinguitur a fortunam: ut patet in diffinitione eius. Quandoque autem casus est superior et tunc in diffinitione ipsius obmittenda est ultima particula : scilicet in non habentibus propositionum. Nota quod in his que fiunt propter hoc : siue fiunt a proposito/siue a natura/contingit fieri errorē/faciendō plus vel minus vel indebite / talia vocantur peccata siue monstra in natura / si fiunt a natura : vel in arte / si fiunt ab arte/ut patet in exemplis.

Corresponden-
tia. 3. Physi.

Dif. pma extex.
cō. 6. secādo extex.
com. 15. li. 3
sumit.

Mobille dupli-
cez potentia b3

5. Phys. in tex.
Com. 44.

Motus est actus entis existentis in potentia secundum quod huiusmodi . Item motus est actus imperfectus. Etiam motus est prima perfectio eius quod est in potentia:quod sic patet. Nam hoc quod est in potentia duplīcem habet potentiam : viam respectu motus : et aliam respectu eius quod acquiritur per motum . Est enim motus actus entis : quo existente adhuc remanet aliud eius . Forma autem que acquiritur per motum est perfectio qua existente nihil remanet ipsius motus. Item ad viuum motum in numero et continuum tria exigitur:scilicet viuitas mobilis : et viuitas forme ad quam est motus. Et quod tempus mensurans motum sit numero

vium et continuum. Et quia continuum est cuius par-

Continuum

tes copulantur ad terminum communem: ergo motus

habet partes et medium. Ex hoc sequitur qd quicquid

6. Physic. tex.
Com. 52.

mouetur mouebatur et mouebitur. Est enim partim in

termino a quo: et partum in termino ad quem. Ex quo

sequitur qd motus non est nisi corporum: que habent

partem et medium. Et sic patet qd in instanti non fit

motus. Item differentia est inter continua/contigua/

Ille habent. 5.
Dbi. in tex. cō.
25. et. 26.

& consequenter se habentia. Continua sunt quorum par-

tes copulantur ad terminum cōmūnem: ut partes lincee

copulantur ad punctum. Sed contigua sunt quorū ter-

mini sunt simul: ut penna et pergamenum. Consequen-

ter se habentia sunt que non habent medium inter se

quod est sui generis: aliud autem nihil prohibet esse me-

dium. Item aliquid mouetur per se ut subiectum mo-

Ex. 4. Physic.
tex. Com. 52.

tus: aliquid vero per accidens: et hoc dupliciter. Uno

modo sicut forma in subiecto: ut albedo mouetur mo-

tu subiecti. Motis enim nobis mouentur omnia que

in nobis sunt. Alio modo sicut partes in suo toto: ut

clavis mouetur motu nauis. Item tantum ad tria pre-

Ex. 5. Dbi. tex.
Com 10.

dicamenta fit motus per se scilicet ad quantitatem/qua-

litatem/& ad ubi: quia tantum ad trium predicamentorum

significata acquirēda sub ratiōibus p̄p̄ijs eorumdē mo-

tu

Quinto phisi. bilia mouent. Item motus sunt contrarij qui sunt ad ter-
tex.com. 48. et
infra. minos acquirendos contrarios: ut motus qui est ad cali-
ditatem contrariatur huic qui est ad frigiditatem.

Divisio motus
ex. i. Leli.

Septi. phisi.
in textu L. 10.

Impulsio.

Expulsio.

Tractio.

Vertigo.

Vectio.

Ex. 3. phisi. et
post predicanen-
ris.

Motum aliud naturalis: et est cuius principium intra se est natura: et talis est in principio remissus: et in fine inten-
sus. Alius animalis: et est cuius principium intra se est anima: et talis in principio et in fine est remissus: et in medio inten-
sus. Alius est violentus et est cuius principium est extra: vim non conferens rei passe: et talis est in principio inten-
sus: et in fine remissus. Motus violentus diuiditur in pulsionem: tractionem: ventionem: et vertigi-
nem. Pulsionis due sunt species. scilicet impulsio: et quando mouens ei quod mouetur non deficit. Alia est expulsio: et est quando mouens ei quod mouetur deficit. Tractio est quando ad ipsum vel ad alterum velotior est motus tra-
hentis non separatus ab eo quod trahitur. Et ad hanc reducuntur quatuor: scilicet inspiratio: respiratio: specu-
latio: et radiatio. Vertigo est motus compositus expulsi-
one et tractione. Vectio est quando aliquid mouetur non secundum se: sed secundum accidentem: et hoc contingit tri-
bus modis: scilicet impulsione: tractione: et vertigine. Itē motus aliter diuiditur in sex species: scilicet in generatio-
nem: corruptionem: augmentationem: alterationem: et loci

mutationem. Cuius sex sunt differentie: scilicet ante: re-
tro: sursum: dextrosum: et sinistrorum. Et illa est diuisio
philosophi in postpredicamentis.

Quiies est priuatio motus in isto de cuius aptitudi- Ex. 6. Pobisi.
ne est quod moueatur: non tamen est actu motum. Et sic pa-
ret quod sicut motus est in tempore: ita et quies. Et quies di-
uiditur. Aliqua est naturalis: et est quando corpus est in
suo proprio loco sibi a natura determinato. Alia est ani- Quies natura-
lis.
malis et est quando animal cessat a motu suo siue coniuncti- Animalis.
gatur appetibili siue non. Alia violenta: et est quando corpus Violenta.
est in loco sibi accidentali: sicut si terra esset in loco alto.

Lafinitum est cuius quantitatem accipientibus sem- 3. Pobisi. ex ter-
per est aliquid extra accipere. Nota infinitum capitur mul- Com. 63.
tipliciter. Primo modo quod non potest pertransiri/ eo Quinque accep-
quod non aptum natum est pertransiri/ ut punctus. Secun-
do quod cum sit quantum non tamen potest pertransi-
ri: eo: quod non habet finem: ut supra diffinitum est: et nullum
tale est actu. Tertio quod vix potest pertransiri: ut via lou-
ga que non pertransitur nisi cum difficultate. Quarto
quod cum aptum natum sit pertransiri: non tamen pos-
sumus pertransire ipsum: propter impedimentum extrin-
secum: ut profunditas maris. Quinto secundum apposi-
tionem: et sic dicimus quod numerus posset augeri in infinitum.

Etiam secundum diuisiōnēm sive diminutiōnē: et sic con-
tinuū in infinitū est diuisibile; utroq; vero mō vt tēpus.

4. ἡρό. in tex.
com. 41.

Locus est vltima superficies corporis cōtinentis: im-
mobilis primum. Et est duplex: scilicet: proprius et com-
munis. Communis est qui continet locatum et plurima
alia sicut coelum. Est enim continentia visibilium et inui-
sibilium creaturarum. Locus proprius est circumscrip-
tio corporis locati: nec maior nec minor corpore inclusa. Itē
pliciter.

Esse in loco tri-
pliciter.

Circumscrip-
tione.

tripliciter aliquid dicitur esse in loco. Circumscrip-
tione cui potest assignari principium medium et finis in loco: vel
cuius partes cōmensurantur partibus loci: et sic corpus
est in loco. Diffinitio scilicet: prout est hic et non alibi: ut
angeli. Repletio quod replet omniem locum: ut deus.

Difinitio.

Replete.

4. ἡρό. in tex.
ccvi. 32.

Item quedam sunt in loco per se: ut subiectum. Quedam
per accidentem: ut ea que sunt in subiecto sicut forme et par-
tes integrales.

4. ἡρό. in tex.
com. 60. tc.

Vacuum est locus privatus corpore aptus tamen re-
cipere corpus. Et ipsum vacuum esse est impossibile. Quo
ramen supposito nec motus naturalis nec animalis nec
violentus in eo posset fieri naturaliter.

4. ἡρό. in tex.
cc. 101. et infra.

Tempus est numerus motus secūdū prius et posteri.
Numerus est triplex: scilicet: numerus numeratus: ut
sunt res numerate sicut tres lapides vel quatuor anguli.

Et numerus numerans est ipsa anima. Et numerus me-
diante quo numeramus: et hoc fit tripliciter. Primo est
actus anime vel aliquis conceptus mediante quo numera-
mus. Secundo est quodlibet nomen numerale: ut duo:
tria. et cetera. Tertio est quidlibet res cognita ab ipsa anima
mediante qua anima numerat alias res. Numerus nume-
ratus duobus modis numeratur: scilicet: a causa que facit
esse numerum: et sic tempus numeratur a motu: quia prius et
posterior in tempore causantur a priori et posterior in motu.
Alio modo numeratur numerus numeratus a partibus
suis: et a substantia sua: et secundum hoc tempus numeratur
dupliciter scilicet: a priori et posteriori in tempore ut a par-
tibus et a nunc iterato secundum esse: eodem tamen nunc per-
manente secundum substantiam. Alio modo consideratur numerus
qui est tempus ut est mensura reddens quantitatem motus:
et sic tempus est numerus quo numeramus motum: quia certi-
ficatur tempis quantitas ex numero suarum partium et ex substancia
sua: et hoc certificata certificatur quantitas motus. Etiam
tempus est motus quidam regularissimus numeratus ab
anima: secundum prius et posterior. Item tempus est
mensura motus secundum prius et posterior: quod sic
patet: quia motus localis est super magnitudinem que
habet partem ante et partem post; et ille due partes.

Ostendit tempus
esse numerus nu-
meratum.

Declarat tempus e-
stia esse numerum
quo numeramus

4. prob. in tex.
112.

Declarat tempus
est mensura motus
in primis et poste-

dicuntur partes respectu mediū contingentis eas adiuvicem. Mobile autem quod mouetur est quoddam dīuisibile: et est in potentia ad renovationem: ubi: loci: et situs: et hec potentia dīuisibilis est secundum diuersas partes magnitudinis ubi: loci: et situs. Et cum ipsa potentia sit dīuisibilis: et cuiuslibet dīuisibilitatis sit mensura aliqua: ergo exitus ipsius potentie ad actum erit aliqua mensura: et talis mensura est tempus. Et sicut ipsum mobile quod fertur vel mouetur in motu suo unum et idem est ens: habens tamen comparationes ad partes magnitudinis: respectu termini ad quem: et respectu termini a quo: ita est idem nunc secundum substantiam quod adiūcet ei quod fertur: et tamen non habet idem esse secundum quod fluit a priori in posterius: quem fluxum habet a continuo processu mobilis a parte priori in partem posteriori.

Nunc est substā

rem. Et sic patet quod nunc est substantia temporis: quia tempus nihil aliud est nisi unum fluxu suo suscipiēs esse continuum: nihil enim est accipere de tempore nisi nūc: quod enim preteritum est: nō est: et quod futurum est nondum est.

Acceptōes nūc

est. Nunc duobus modis accipitur. scilicet pro nunc quod est substantia temporis: de quo iam dictum est. Et pro nunc quod est terminus temporis: non tamen simpliciter sed in comparatione ad intellectum vel ad aliquem certum

motum. Et sic nunc quod est substantia temporis dicitur
proprete instans: quasi non stans sed nunc quod est terminus
temporis retinet proprie hoc nomen nunc. Aliquid
dicit esse in tempore quatuor modis. Primo sicut accidentis
in subiecto: et sic passiones temporis sunt in tempore: ut lon-
gum: breve: multum: paucum. Secundo sicut illud quod est
substantia temporis: et sic nunc fluens est in tempore. Tertio
sicut terminans in terminato: et sic nunc signatum est in
tempore. Quarto modo: sicut in numero vel mensura: et
hoc fit duobus modis. scilicet absolute et per comparationem.
Absolute et hoc duobus modis. scilicet per prius et per posterius:
per prius est in tempore: sicut motus et mobile in quantu-
m est in motu / per posterius ut quies quiescens / per prius
ad hunc dupliciter dicitur: vel enim a toto tempore dicitur me-
surari: ut motus celi: vel a parte temporis mensurari: ut
motus particularis. Per comparationem dicitur esse in tem-
pore: ut deus et intelligentie prout comparant ad restempo-
rales. Differentes temporis sunt tres: scilicet presens/preteri-
tum/et futurum. Preteritum est tempus quod fuit et non
est. Presens est quod est finis preteriti et initium futuri
continuati ad instans. Et futurum tempus est quod non est sed
erit. Item nota tempus est magis causa corruptionis quam
generationis: propter mutationem corporum naturalium

Alligd esse in tpe
regre. 4. qdhi.
in tex. com. 115.

2

3

4

3. RIC. H. M. D.
. 115. 2

editatibus
expositis

missis
admonendis

Preteritum

Presens.

Futurum

4. qdhi. in tex.
com. 117.

qui mēsurat tempus : quia facit distare rem a principio
quod enim antiquatur et senescit prope iūteritū est.

Tractatus Secundus.

Exceptiōes cle
menti.

Elementū dicit multis modis: uno modo quod
est principiū artis complexū: ut omne totū est
maius sua parte. Secundo dicit elementū qđ est principiū
cuiuslibet rei. Et in quolibet primū ut littere dicunt ele
menta vocis. Tertio dicit elementū quod est principiū
cuiuslibet corporis mixti. Et secundū hoc diffiniuntur sic.

Elementū diffi.
ex
s. Neta.

Elementū est ex quo componit̄ res primo et est in eadem
et non dividit secundū formā et specie in aliā formā: ut in
mixto est aqua: cuius quelibet pars aqua est aqua: et sic de
alijs elementis. Et sunt quatuor. Ignis: aer: aqua: terra:

De qualitatib⁹
elementoꝝ.

que determinant̄ qualitatibus primis que sunt quatuor.
scilicet caliditas: frigiditas: humiditas et siccitas. Ignis est cali
dus et siccus: aer vero humidus et calidus. Aqua vero hu
mida et frigida. Terra vero frigida et siccata. Quatuor pre
dicte qualitates sex faciunt cōbinationes quaz quatuor
sunt possibles: due vero impossibilis. Dicunt aut̄ ille quali
tates prime: qz nō fluunt ab alijs: sed alic fluunt ab ipsis.

Calidum.

Ex text. com. 8.
scđi de Genera
tione.

Frigidum.

Calidum est congregatiū homogenioꝝ et disgregatiū
eterogenioꝝ/ p̄gregat enim aurum cum auro: et separat
ferrum ab auro. Frigidū est congregatiū homogenioꝝ

Six qualitatū
cōbinationes.

zetrogeniorum/ p̄gregat enim auz cum auro: et argentum
cum auro. **H**umidū est quod male est terminabile termino
proprio/bene tamē termino alieno: vnde patet q̄ aer est
humidor q̄ aqua: q̄ magis fluxibilis est. **S**iccum est qd̄
bene est terminabile termino proprio: male aut̄ termino ali-
eno: ut lapis. Nota q̄ humiditas est causa grossicie/quia
inducit grossiciem humoris. Siccitas aut̄ est causa subti-
litatis/q̄ excitat grossiciem humorū. Item due qualita-
tes sunt magis actiue. scilicet calidū et frigidū et due magis pas-
sive ut humidum et siccum. Generantur aut̄ elementa ex
se inuicem ex uno enim pugillo terre fiunt decem aque et
centum aeris et mille ignis.

Humidum.

Siccum.

Ex ter. com. 33.
scđi de Hen.

Ex i. de Gene.
ter. com. 10.

Ex i. de Gene.
ter. com. 23.

Generatio est duplex. scilicet simplex et secundum quid. Ge-
neratio simplex est generatio substantie: et diffinitur sic.
Generatio est transmutatio huius totius in hoc totum
nullo sensibili remanete. Vnde sic/generatio est expoliatio
materie a forma substantiali: et est mutatio in alia formā
substantiali. Generatio secundum quid/est quelibet mutatio
et alteratio. Cum igit̄ oīs expoliatio sit a contrario: oportet
generatione et corruptione fieri mediante bus contra-
rietatibus primarū qualitatū/ vnde patet q̄ elemēta que
in aliqua qualitate conueniunt facilius ad inuicem trans-
mutant̄: q̄ illa que nullo modo conueniunt. Vnde patet

quecūs simboliū habet velox est eoz trāsmutatio; & nota
q̄ generatio viuis est corruptio alterius.

Alteratio est mutatio a qualitate contraria in qua-
litatem p̄trariam vel in medium. Differt aut̄ alteratio a
generatione: q̄ alteratio est mutatio de qualitate accide-
tali in qualitatē accidentalē. Sed generatio est muta-
tio a forma substantiali in formā substantialē. Item in
alteratione manet idem subjectū sensibile. In generatiōe
vero non. Sevisibile dico propter materiā primā que
quamvis manet non tamen est sensibilis. Augmentatio
est motus de minori quantitate in maiorē quantitatē.
Diminutio est motus de maiorī quantitate in minorē
quantitatē. Et nota quod augmentatio proprie dicta
est tantum in rebus animatis & non in inanimatis. Item
ad Augmentationē proprie dictam requiriſt q̄ quelibet
pars aucti integralis sit aucta. Itē nota q̄ Augmentans
& augmentatum necesse est esse similia & diuersa. Similia
quidem in materia. Diuersa vero sine p̄traria in formis.
Quoniam Agentia & Patientia necesse est esse similia et
diuersa. Ad actionē & passionem requiriſt p̄tactus. Ideo
nota q̄ contactus dicit multis modis. Uno modo in tōn-
tiguis quoꝝ vltima sunt simul: sicut superficies quē tagit
superficiem & sic quicquid tangit tangit. Secundo modo

Ex. i. de Gen.
text. Com. 10.

Differētia inter
alterationem et
generationem.

Augmentatio.
5. q̄ p̄bū. in tex.
Com. 18.

De Gen. text.
com. 31.

Diminutio.

Habentur hec
primo Gen.

Ex scđo de Ge.
tex. Com. 43. et
infra.

Contactus.

dicitur contactus per similitudinem secundum quod dicimus/
res tristabilis tangit nos / et sic secundum hoc non quisquis
tangit tangitur. Tertio modo dicitur contactus in continuo
sicut partes linee tangunt se in punto continuante.
Et contactus primo modo dictus necessarius est ad acti-
onem et ad passionem. Mixtio est duplex : quedam est ad **Demixtione**,
sensum siue inpropre dicta sicut quando componitur orde-
num cum frumento. Alia est mixtio secundum veritatem:
et diffinitur sic. Mixtio est alteratorum miscibilium unio.
Et nota quod omnia que sunt miscibilia oportet quod sint age-
tia et patientia. Agentia in eo quod dividunt: patientia in eo
quod dividuntur. Unde patet quod ea que non habent contra-
rietatem inter se non sunt miscibilia. Item differentia
est inter compositionem confusionem et mixtionem. Compositio **Compositio**
est quando utrumque cōposito manet in virtute sua pro-
pria: ut cōpositio ordei cum frumento. Confusio est quan- **Confusio**
do proportionant virtutes partium et non trahuntur ad certam
speciem/ut in mixtione aque cum vino . Mixtio vero est **Mixtio**.
quando virtutes partium proportionant et trahuntur ad
certam speciem: ut elementa.

*De Gene. text.
com. 87.*

Tractatus tertius.

Anima est actus primus corporis organici phi-
sici vitam habentis in potentia. Nota impossibili-

*Anime diffi. ex
scđo de alia tex.
com. 6.*

B

bile est substantiam esse expertem aliqua operatione naturali. Inter substantiam autem et operationem media est potentia per quam substantia operatur. Item potentia anime dividitur in vegetativam sensitivam appetitivam et in motinam secundum locum / scilicet motu progressionis et intellectivam. Vel sic dividitur in vegetabilen sensibilem et rationalem : comprehendo sub sensibili appetitivam et secundum locum motivam. Differunt tamen appetitiva et secundum locum motiva a sensibili: quia sensitiva in quantum est de ratione nominis dicit potentiam apprehensivam. Sed potentia appetitiva et secundum locum motiva sunt potentie actiue motiue: que potentie cum sunt in eodem ut in homine/ non dicuntur tres animae: sed bene prout sunt in diversis: ut in planta bruto et homine. Vegetativa dividitur in potentias suas que sunt tres: scilicet nutritiva: generativa et augmentativa. Nutritive actus est nutritre sive alimento ut: et hec potentia est data vegetabilibus ad conseruationem sui in numero. Quibus quatuor sunt partes: scilicet: attractiva/ et est que alimentum attrahit: et est multum necessaria plantis. Digestiva et est que cibum alterat et digerit. Retentiva est que retinet illud quod aptum natum est ad nutritendum. Expulsiva et est que expellit superflua. Scilicet

Autor Aut. 6.
naturalium.

Regre Arist. 2.
de anima ca. 2. tracta. 3. vbi de hac re agit.

Actus nutritivus.

Attractiva.

Digestiva.

Retentiva.

Expulsiva

ratiue actus est generare: unde Naturalissimum ope-
rum est in viuentibus quecumq; perfecta sunt et non or-
bata / aut que generationem spontaneam non habent:
facere alterum tale quale ipsum est: vt animal quoddam
animal/planta autem plantam quatenus ipse etiam diui-
no et immortali participant secundum illud quod possunt.

Actus Genera-
tive. 2. de anima in-
tex. com. 34o

Augmentatiue actus est augmentare vel ad debitā quā-
titatem quecumq; producere . Et dicitur ad debitam
quantitatem/ quia omnium a natura constantium posi-
tus est terminus certus et ratio magnitudinis et augmen-
ti vel decrementi.

Actus augmē-
taūue.
2. de anima tex.
Com. 41.

Potentie animi sensibilis quedam sunt apprehensiue
quedam motiue . Et differt sensitua a vegetativa: quia
sensitua fit cum cognitione et iam in aliqua separatiōe
a re apprehensa vniuersaliter mediante medio: vt patet in vi-
su apprehēdente colorē qui est in distantia ab organo
videndi vnitur autē mediāte luce et non recipitur color in
oculum sed species coloris. Sed in vegetabili cōiungitur
potentia cum suo obiecto: vt nutritiua cū cibo. Apprehē-
siuarum quedam sunt deintus/ quedam de foris . Appre-
hensiue de foris dicuntur que rem de foris apprehe-
dunt in materia subiecta et presenti . Apprehensiue dein-
tus dicuntur/ quia illud quod appreheudent deintus est:

Differt potentia
sensitua a vege-
tativa.

B ij

2. de Anima in
tex. Com. 128.
In. 2. de Ania
tex. Com. 51.

Ab sentiendum
quatuor reguntur.

Lege de visu
Brist. 2. de Ania
in tex. Eo. 66. 2
infra p. totū ca.
Lux.

Lumen.

Splendor.
Radius.

ut infra patebit. Apprehensio de foris sunt quinq^z spe-
cies secundum quinq^z sensus / qui conueniunt in hoc / q
omnes sunt passioe potentie/ propter quod obiecta eorum
qualitates passibiles dicuntur. Nota ad hoc q^z sensus
actu sentiat quatuor exiguntur : duo ex parte animalis/
scilicet spiritus et organum / et duo ex parte extrinseci/
scilicet / obiectum et medium / unde in abstractione for-
ma obiecti primo est in medio. Secundo in organo. Ter-
tio in spiritu/post hoc in sensu communi. Item sensuum
duo sunt magis necessarij scilicet / gustus ad discerendum
cibum bonum/a malo. Et tactus ad discerendum ca que
corrumpt corpus exterius. Ideo natura ordinauit illis
medium intrinsecum : ne ex parte medijs esset defectus.
Sed alij tres sunt de bene esse animalis/ ideo talibus me-
dium non est innatum.

Obiectum visus est visibile ad visionē aut requiritur
medium illuminatum unde lux dicitur prout est in subiecto
proprio quod est corpus luminosum. In dyaphono vero
vel transparente vocatur lumen. Sed intenso vel densō
vocatur splendor: radius autem super lumen addit directionem: quia radius est lux directa: medium visus est trans-
parens illuminatū. Organum autem est oculus ad quē venit
lumen obticus pressus a cerebro ad pupillā. Et deinde

spiritus visibilis qui est inclusus in nervo recipit coloris
speciem ab humore crystallino qui est in pupilla et defert
usq; ad sensum cōmūnem. Propriū obiectū auditus est
sonus qui fit in aere ex collisione duoz corporz fortiter
ad inuicem percussoz violenter et velociter cuius mediū
est aer optimatus aerī posito inter p̄cauitatē auris cuius
instrumentū est tympanū auris ad quod dirigit nervus
protensus a cerebro cōtinens spiritum audibilem. Vnde
Echo est sonus secundarius reflexus ppter aliqd obstacu
lum. Sed vox est sonus generatus ex repercussione aeris
inspirati ab aīa ad vocalē arteriā cū imagine significādi.
Obiectū olfactus est odor resolutus per calorē a re odo
rifica cuius mediū est aer vel aqua. Organū aut ipsius
sunt due caruncule p̄tense a cerebro similes duobus ca
pitibus mamillarum per quas venit spiritus odorabilis.

C Obiectum gustus est sapor cuius medium est duplex scilicet
intrinsecum ut caro porosa in superficie lingue que redi
dit saporē spiritui qui est in nervo interiori. Sed extrin
secum mediū est humiditas salivalis. Organū aut ipsius
est nervus expansus in ipsa lingua apprehendēs rem sapo
rabile mediate carne et humiditate salivali. Tactus vero
pot nominari ab eo qd tangit et sentit et sic est viuis sensus
cuius obiectum est tangibile; vel ab his que sentiuntur et sic

B ij

Vide Arist. 2. de
Anima in text.
com. 77. et infra
per totum ca.

Echo.

Vox.

De olfactu lege
Arist. 2. de anima
in text. com. 92.
et infra.

De gustu vide
Arist. 2. de anima
in tex. com. 101.
et infra.

De tactu vide
Arist. 2. de anima
in tex. com. 106.

sunt quatuor sensus: Apprehēdit enim primo calidū et fri-
gidum: secō humidū et siccū: tertio asperū et lene: quarto
graue et leue: cuius organū est nérus extensus per totū
corpus in animali et eius mediū est caro. Sensibilia com-
munia sunt quinqꝫ. scilicet motus/quietes/materias/figurae/et ma-
gnitudo/quia pluribus sensibus particularibus sentiuntur.

Ex text. cō. 64.
scđi libri de aīa

2. de aīa. in ter.
Lō. 123. 2. 143.

Ex. 2. de Aīa in
ter. Lom. 116.

Item excellens sensibile corrumpt sensum/ quod organū de-
bet esse constitutū in quadam proportione medijs. Item
sensibile positū supra sensum non facit sensationem.

Potentie apprehensiva deintus sunt quinqꝫ/ scilicet/
sensus communis imaginatio formativa seu fantasia esti-
mativa vel elicitiva et memorativa. Sensus communis est
potentia apprehensiva omnium obiectorum sensuum particula-
rum per oēs differētias omnium sensatorum qui se habet ad
sensus exteriores sicut centrū in círculo ad círcūferentiā
quia species omnium sensibiliū exteriorum veniunt ad sensum
communem: cuius tres sunt actus. Primus est conuertere
se super actus particularium sensuum et sic dicit video me vi-
dere. Secundus actus est ponere differentiā inter obiec-
ta diversorum particularium sensuum / et sic dicit albū non est
dulce. Tertius actus est apprehēdere rem in loco in quo
non est sed erat/ et sic apprehendit stillā directe cadentem
supra terrā quasi lineā continuā. C. Imaginatio autem est

Sensus cōmu-
nis.

Tres actus sen-
sus cōmuniſ.
Primus.

Secundus.

Tertius.

Imaginatio.

sensibiliū p̄prietatiū obiecto absente perceptio. Et differt
a sensu cōmuni/qz sensus cōmuniis indiget presentia rezz/
nisi in somniis. Imaginatio vero non. Item sensus cōmu-
nis non seruat ydolū/siue speciē receptā ab obiecto in ab-
sentia. Sed imaginatio seruat eam usq; ad abstractionē
que fit per intellectū agentē. ¶ Fōrmatiua potentia est
potentia cōponens speciē cum specie: et sic facit mirabilia
monstra.s.chimeras aureos montes que ab alijs etiā vo-
catur fantasia. Diffinitur tamen sic: est motus factus a
sensu moto a sensib⁹ que sunt extra. Vnde fantasia dicit̄
apparitio siue visio: ¶ Estimatiua que et cogitatiua dici-
tur cuius officium est elicere intentiones non sensatas
ex sensatis: vt intentiones amicitie et inimicitie: et per
istam potentiam et virtutem ouis iudicat lupū esse inimicum.
¶ Memoratiua dicit̄ esse potentia recipiens intentiōes
et eas cōseruans/vnde thesaurus intentionū dicit̄. Cuius
actus est memoratio vel memorari vnde per ea que ad-
uertit memorat ea que prius aduerterat. ¶ Virtus mo-
tiua est duplex/quaerā est motua motu naturali: que mo-
uet non secundū apprehensionē nec est subiecta imperio
rationis qualis est virtus vitalis siue pulsatiua. Est aut̄
hec vis in corde sicut in organo et hec est vis per inspira-
tionē et respirationē principiū existens tēperātie coloris

Formatiua po-
tentia.

Fantasia.

De Estimatiua
virtute.

Memoratiua
virtus.

Motiuū virtus
naturalis.

cordis et corporis: cuius psychocratio spectat ad phisicū.

Obi nota q̄ cum virtutes animales intenduntur et maiora
tur: tunc naturales remittuntur: ut patet in homine dormi-

Motiva motu
animalis.

ente vel studente. Alia est motiva motu animalis cuius
actus subest rationi que vocatur appetitua siue desideria-

tua: que a theologis vocatur sensualitas que est duplex. s.
imperans et imperata. Imperans est duplex. s. irascibilis et

concupiscibilis. Concupiscibilis est appetitua boni delecta-
bilis. Irascibilis est appetitua boni ardui expediens.

Ex quibus duabus originis quatuor affectiones. s. gau-
dium spes dolor et timor. Imperata est virtus sita in ner-
uis et in membris officialibus pertrahens se ad nutum im-
perantium/ ut patet in sensibus exterioribus.

Post priores potentias in homine sequitur potentia ra-
tionalis que non utitur corpore: sed utitur utenti corpore. s.
fantasia que habet se ad intellectum sicut color ad visum.

Tria sunt in anima
s. potentia habi-
tus et passio.

Et sunt tria in anima. s. potentie que sunt innate/ et habi-
tus quoque aliqui sunt acquisiti: ut scientie et virtutes que
sicut acquiruntur et generantur ex actibus frequentatis: sic ge-
nerant actus consimiles. Alij sunt infusi: ut sunt virtutes
theologicales que concuruntur in baptismo vel in penite-
tia vel in sanctificatiōe: et quales sunt habitus: tales sunt
actus eorum. Et passiones ut sunt receptiones obiectorum vel

affectiones anime: ut sunt: gaudii / spes / timor / et dolor.

Potētia rationalis diuidit alia cognitiua / alia motiua.

Cognitiua est intellectua: que diuidit secundū differētias

nature in intellectū agentē et possiblē. Intellectus agens

est qui abstrahit species ab imaginatione seu fantasia et

sua irradiatiōe facit illas universales / et ponit eas in intel-

lectum possiblē. Nam sicut ad visum corporalē exigitur

lux abstrahens intentiones coloris: et ponit eas in acerem

tanq̄s in mediū / sic intellectus agens qui est lux anime po-

nit species abstractas a fantasia in intellectū possiblē.

Intellectus possibilis dicit̄ qui potest recipere tales spe-

cies: sed non dū recipit eas / cui exemplū est tabula nuda.

Item intellectus agens et possibilis differunt sicut lux et

illuminatū et sicut perficiens et pfectibile. Item intellect⁹

agēt oīa est facere / sed intellectus possibilis est oīa fieri

Item intellectus diuidit scđm differentiā obiecti in spe-

culatiū et practicū: qui ambo in cognitiōe p̄sistunt. Sed

in hoc differunt / speculatorius cognoscit verum sub rati-

onē veri / sed practicus verū sub ratione boni. Item finis

speculatorii est verū: sed finis practici est bonū. Item per

speculatorii recte intelligimus: sed per practicū recte vīui-

mus. Practicus diuidit in similes et rationem. Ratio

diuidit in partē supiore que vir dicit̄: et in partē inferiore

De potentia ra-
tionali agit.

Intellectus ag-
ens.

Intellect⁹ pos-
sibilis.

3. de Anima in-
tex. com. 18.

Diff. intellect⁹
speculatorius et
practicus.

Difffio 'ntellec-
tus practici.

Ratio.

que mulier dicit. Vnde ratio est vis animae non solum cognitiva sed etiam motiva. Ratio enim cum iudicat aliquid esse bonum vel malum / et ibi sicut tunc est potentia cognitiva

Portio superior Si autem procedit amplius et iudicat bonum esse faciendum: sic est potentia motiva: cuius superior pars de divinis et

Portio inferior eternis intendit. Inferior autem de transitoriis iudicat et ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges diuinias / ut hoc est faciendum quia deus precepit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas: ut hoc est faciendum quod honestum est: aut quod exspectit reipublice. Et licet superior pars rationis se extendat ad contemplationem diuinorum et eternorum differt tamquam ab intelligentiis: quoniam intelligentie negocianter in eternis per modum intuitionis. Ratio autem in ratiocinando vel praferendo. Inferior autem rationis pars circa res temporales versatur cui praimita est sensu-

Intellectus in actu in potentia. litas: et sepe ab ea allicit et vincit et ad peccatum trahit. Item intellectus alius est in habitu qui cum vult potest intelligere. Alius est in actu / ut qui actualiter ad intelligere se ver-

Conceditur quo pacto deus intellegat: quo modo angelus: et aliter homo. aliter homo. Intellectus enim diuinus se ipsum et seipso res cognoscit. Intellectus autem angeli cognoscit res per species sibi praecreatas que sunt similitudines rerum. Sed intellectus humanus cognoscit res per species abstractas a reb?

particularibus per sensum prius cognitis: sed deū non cogit
noscit p abstractionē: qz similitudo abstracta simplicior
est isto a quo fit abstractio: deo autem nihil est simplicius.

F I N I S.

VDALRICI FABRI THORENBVRGENSIS
tesseradecastichon in laudem
libelli.

Sæpe tulit fructus arbor breuis atq; minuta
Mirificos, multumq; utilis ipsa fuit.
Parua seges melius non nunquam angustaq; agelli
Quæ pars semen habet, q; bene cultus ager.
Sunt & odoriferi uario natura colore
Quos uicibus flores excusat illa suis.
Hortulus ut uolas nunc, & spirantia quæq;
Proferat exiguus nonne uidere licet?
Sic tibi(uera loquor)sophiæ documenta libellus
Iste dabit paucis, ac cito pandet iter.
Insuper hic natura potens quid, causa, elementum,
Quot species motus, quid locus atq; quies.
Quid tempus, uacuum, quæ uis monstratur aperto
Ordine sit rerum, quo modo cuiuscta uigent.

Impressum Viennæ Austriae per Joannem
Singremium. Anno dñi.
M.D.XVJ.

אָמַר רְבִיבָה בֶּן-עֲזֵל כִּי כָּל-כֵּן
יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה יְהוָה

b6
1002

Hinweise

Signatur

3 A 8018

Stok

R✓

RS

Bub

AK

Titelaufn.

AKB

31.10.

FK

1 Naturphil.
(Angew. u. w.)

G.N. Sa.

Bio K

Bild K

SWK

Sonderstandort

Signum

Ausleihe-
vermerk

III/9/280 Jd G 80/77

3 A 8018

